

Lagutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av lagen om medling vid brott och i vissa tvister

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av lagen om medling vid brott och i vissa tvister (RP 130/2024 rd): Ärendet har remitterats till lagutskottet för betänkande och till arbetslivs- och jämställdhetsutskottet för utlåtande.

Utlåtande

Utlåtande har lämnats av

- arbetslivs- och jämställdhetsutskottet AjUU 13/2024 rd

Sakkunniga

Utskottet har hört

- konsultativ tjänsteman Laura Terho, social- och hälsovårdsministeriet
- sakkunnig Julia Kinnunen, social- och hälsovårdsministeriet
- utvecklingsråd Aarne Kinnunen, justitieministeriet
- specialsakkunnig Hanna Leivo, justitieministeriet
- polisinspektör Arto Hietanen, inrikesministeriet
- specialsakkunnig Nina Immonen, Domstolsverket
- tingsdomare Pekka Päivänsalo, Helsingfors tingsrätt
- statsåklagare Pia Mäenpää, Åklagarmyndigheten
- offentligt rättsbiträde Oili Aalto, Sydvästra Finlands rättshjälps- och intressebevakningsdistrikt
- kriminalinspektör Heidi Niemi, polisinrättningen i Östra Nyland
- delaktighetsdirektör Johanna Seppälä, Helsingfors medlingsverksamhet
- jurist Merike Helander, Barnombudsmannens byrå
- specialsakkunnig Marjo Rantala, Diskrimineringsombudsmannens byrå
- ansvarig medlingshandledare Lars Rikberg, Delegationen för medling vid brott
- utvecklingschef Elisa Niklander, Institutet för hälsa och välfärd (THL)
- utvecklingschef Ilona Rimpilä, Institutet för hälsa och välfärd (THL)
- specialsakkunnig Jemina Fallenius, Centralförbundet för Barnskydd rf
- generalsekreterare Tomi Timperi, Mansorganisationernas centralförbund rf
- chef för politisk påverkan Anniina Vainio, Kvinnoorganisationernas Centralförbund

Betänkande LaUB 10/2024 rd

- utvecklingsdirektör Jaana Koivukangas, Brottsofferjouren
- advokat Hanna-Maria Seppä, Finlands Advokatförbund
- professor Matti Tolvanen
- juris doktor Henrik Elonheimo.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- social- och hälsovårdsministeriet, jämställdhetsenheten
- Norra Finlands åklagardistrikt
- Jämställdhetsombudsmannens byrå
- Polisstyrelsen
- Polismyndigheten i Sydöstra Finland
- Kymmene-Saimens medlingsbyrå
- Satakunta välfärdsområde
- Stiftelsen för Rehabilitering
- Amnesty International Finländska sektionen rf
- Förbundet för mödra- och skyddshem
- Förbundet för Mänskliga Rättigheter
- Kvinnoorganisationer i Samarbete NYTKIS rf
- Kvinnolinjen i Finland rf
- Finlands Forum för Medling rf
- professor Suvianna Hakalehto
- professor Veli-Pekka Viljanen.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår att lagen om medling vid brott och i vissa tvister ändras. Propositionen genomför skrivningen i regeringsprogrammet för regeringen Orpo, enligt vilken medling vid familjevård och våld i nära relationer huvudsakligen slopas.

I propositionen föreslås det att brott som innefattar våld och vissa andra brott mot en närstående till den brottsmisstänkte inte längre får tas upp till medling. Enligt förslaget gäller förbudet mot medling dock inte för målsägandebrott.

Syftet med propositionen är att brott där den misstänkte i typfallet har en maktposition i förhållande till offret och där det är svårt att utreda om offret frivilligt samtyckt till medling inte längre tas upp till medling.

Förslaget hänför sig till budgetpropositionen för år 2025 och avses bli behandlat i samband med den.

Lagen avses träda i kraft från början av år 2025. I den föreslagna lagen ingår dock en övergångsbestämmelse enligt vilken medlingen i ett brott som har riktat sig mot en närstående till den misstänkte får slutföras trots den föreslagna regleringen, om initiativet till medling har tagits före ikraftträdandet av den föreslagna lagen.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Våld i nära relationer och medling vid våld i nära relationer

Med våld i nära relationer avses våld där förövaren och offret är eller har varit i en nära relation med varandra. Våld i nära relationer kan rikta sig exempelvis mot en nuvarande eller tidigare partner, ett barn, en förälder eller en annan närstående.

Medling enligt lagen om medling vid brott och i vissa tvister (1015/2005, nedan medlingslagen) handlar om ett förfarande som är parallellt med straffprocessen eller som kompletterar den och där frivilliga medlare fungerar som förmedlare mellan parterna i brottet och hjälper dem med mötet och dialogen. Avsikten är att behandla de psykiska och materiella skador som orsakats offret och sträva efter att komma överens om åtgärder för att gottgöra dessa. Medlingen är frivillig och kräver båda parternas samtycke.

När medlingslagen stiftades fäste lagutskottet särskild uppmärksamhet vid medling i brott som innefattar våld i familjerelationer eller andra nära relationer och instämde i propositionens grundläggande princip att det gäller att förhålla sig reserverat till medling vid brott som involverar våld i nära relationer (se RP 93/2005 rd, s. 17, och LaUB 13/2005 rd, s. 5). Samtidigt underströk lagutskottet att medlingen kan erbjuda ett beaktansvärt alternativ för att reparera en familjerelation eller någon annan närrelation inte minst om förövaren erkänner att han eller hon gjort fel och ärligt ångrar sin gärning. Däremot ansåg utskottet att fall som involverar våld i nära relationer inte bör tas upp till medling till exempel när våldet är upprepat i relationen eller när parterna redan tidigare har deltagit i medling på grund av våld i sitt inbördes förhållande. Enligt betänkandet lämpar sig sådana fall inte heller för medling om våldsverkarens attityd till brottet eller relationen mellan våldsverkaren och offret annars visar att våldsverkaren betraktar våld som en acceptabel metod att lösa konflikter i närrelationen (se LaUB 13/2005 rd, s. 5).

När medlingslagen stiftades ansåg lagutskottet också att vissa brott uppvisar sådana drag som gör det motiverat att initiativet till medling bör vara uttalat myndighetsinitierat. Enligt utskottet finns det i synnerhet i fall med våld i nära relationer en större risk än normalt för att offret utsätts för påtryckning att ge sitt samtycke till medling (se LaUB 13/2005 rd, s. 7). Därför kompletterades medlingslagen men en bestämmelse enligt vilken endast polis- eller åklagarmyndigheten får ta initiativ till medling när det rör sig om ett brott som innefattar våld och som riktat sig mot den misstänktes make, maka, barn eller förälder eller mot någon annan som på liknande sätt är närstående till den misstänkte.

Sådan medling som avses i medlingslagen och en förlikning som eventuellt uppnåtts i den kan inverka på behandlingen av ett brottmål genom att förlikningen kan leda till att förundersökningen begränsas (3 kap. 10 § 1 mom. i förundersökningslagen, 805/2011) eller till åtalseftergift (1 kap. 8 § 1 mom. 1 punkten i lagen om rättegång i brottmål, 689/1997). En förlikning kan också inverka på en påföljd som döms ut för ett brott, eftersom den kan leda till strafflindring (6 kap. 6 § 3 punkten i strafflagen) eller domseftergift (6 kap. 12 § 4 punkten i strafflagen) eller lindring av straffskalan (6 kap. 8 § 1 mom. 5 punkten i strafflagen) eller byte av straffslag (6 kap. 8 § 4 mom. i strafflagen). Det ovan nämnda gäller också för annan förlikning än förlikning som uppnåtts vid medling enligt medlingslagen.

Betänkande LaUB 10/2024 rd

I praktiken har medling tillämpats i många fall av våld i nära relationer. År 2022 klassificerades sammanlagt cirka 4 100 brott och tvister som hänvisats till medling som brott som ägt rum i nära relationer (se RP, s. 11). Omkring en fjärdedel av det våld i nära relationer som kommit till myndigheternas kännedom hänvisas till medling (se RP, s. 24).

Förbudet mot medling vid våld i nära relationer och alternativa handlingsvägar

I propositionen föreslås det att medlingslagen ändras på så sätt att brott som innefattar våld och vissa andra brott mot en närstående till den brottsmisstänkte inte längre får tas upp till medling. Syftet är att brott där den misstänkte i typfallet har en maktposition i förhållande till offret och där det är svårt att utreda om offret frivilligt samtyckt till medling inte längre tas upp till medling. Förslaget baserar sig på skrivningen i regeringsprogrammet för regeringen Orpo, enligt vilken medling vid familjevåld och våld i nära relationer huvudsakligen slopas.

I propositionsmotiven redogörs det för internationell reglering och EU-reglering som har samband med medling vid våld i nära relationer samt olika människorättsaktörers ställningstaganden (s. 5—7 och 18 och 19). Enligt propositionen står medling vid våld i nära relationer inte i strid med de internationella människorättskonventionerna. De organ som övervakar genomförandet av internationella människorättskonventioner har inte rekommenderat att medling vid våld i nära relationer slopas helt och hållet, men de har förhållit sig relativt kritiskt till verksamheten och gett rekommendationer om utveckling av verksamheten till Finland.

De sakkunniga som lagutskottet hörde var av mycket olika åsikter när det gällde att förbjuda medling vid våld i nära relationer. En del understödde den ändring som föreslås i propositionen medan en del förhöll sig mycket negativt eller kritiskt till ändringen. Det har också framförts andra alternativa handlingsvägar (se även RP, s. 43—45).

Omständigheter som talar för och emot förslaget. Som omständigheter som talar för förslaget har det framförts att våld i nära relationer kan anses vara förknippat med särdrag som gör att lämpligheten för medling kan ifrågasättas, även om medling allmänt taget kan anses vara ett viktigt förfarande för reparativ rättvisa. Till de centrala principerna inom reparativ rättvisa hör att korrigera relationen mellan konfliktparterna i den utsträckning som det är behövligt och möjligt, att ställa förövaren till ansvar för sin gärning, att gottgöra gärningen till offret och ge offret möjlighet att berätta om det inträffade och dess följder. I reparativ rättvisa anses att konflikten bör föras tillbaka till parterna och ge dem en aktiv roll för att lösa brottet eller tvisten. Detta kan dock ge en uppfattning om att man vid medling ställer också offret, inte enbart den misstänkte, till ansvar för ett våldsbrott i nära relationer.

På grund av dynamiken i våld i nära relationer har parterna inte heller alltid en jämlik ställning sinsemellan, trots att medlingen syftar till en jämlik dialog mellan den brottsmisstänkta och brottsoffret. Offret har ofta en underordnad ställning i förhållande till den misstänkte, vilket kan påverka offrets beslut att delta i medlingen, medlingens förlopp och godkännandet av medlingsöverenskommelsen. I så fall kan medlingen vara till och med skadlig för offret, oberoende av att medlarens roll är att balansera maktförhållandet och offret kan uppleva att han eller hon på nytt blir offer i medlingen.

Betänkande LaUB 10/2024 rd

Enligt medlingslagen baserar sig medling alltid på frivillighet och offrets samtycke till medling ska utredas synnerligen omsorgsfullt då ett brott ägt rum i en nära relation. Det är dock möjligt att fall där offrets samtycke till medling inte är frivilligt når medlingen. När den brottsmisstänkte och brottsoffret sinsemellan är släktingar eller ett par eller på annat står varandra nära, är det möjligt att den brottsmisstänkte själv eller till exempel den misstänktes och offrets gemensamma närkrets utövar påtryckningar för att offret ska samtycka till medling för att till exempel undvika en rättegång i ärendet. Ju mer beroende offret är av den misstänkte, desto besvärligare är det att utreda om offrets samtycke till medling verkligen är frivilligt. Även om egentliga påtryckningar eller hot inte förekommer, kan offret också samtycka till medling till exempel för att tillfredsställa eller skydda den misstänkte.

Som omständigheter som talar mot förslaget har det framförts att medling vid våld i nära relationer ska granskas som ett separat förfarande som är parallellt i förhållande till straffprocessen. Om medlingen lyckas, kan den medföra nytta på flera olika sätt för parterna i våldsbrott i nära relationer, i deras närkrets och på ett bredare plan för samhället. Medlingen kan hjälpa den som utövat våld att ta ansvar för sin gärning och att få slut på våldet. Det har också ansetts att medling kan stärka offret, och medlingsmötet kan vara den första gången då våldet diskuteras med en utomstående person. Omständigheter som kan motivera till medling kan också bestå av att man vill utreda saker och ting och åstadkomma normalt samarbete till exempel på grund av barnen och för att avbryta en negativ situation eller en spiral av rädsla. I straffprocessen ges inte nödvändigtvis en möjlighet till detta. Dessutom anses medling generellt främja att ersättningar ges.

De som förhåller sig negativa till propositionen har framfört att det inte är motiverat att avstå från medling vid våld i nära relationer utan starkare forskningsrön. Medling vid våld i nära relationer anses ha flera positiva konsekvenser i ljuset av kriminologisk forskning (se RP, s. 27). Också parternas erfarenheter av medling har i huvudsak varit positiva. Exempelvis enligt VN TEAS-utredningen från 2023 fungerar medlingsprocessen i regel väl, och man har också varit nöjd med slutresultatet av medlingen (se RP, s. 12).

En fördel med medlingen är också att förfarandet är snabbt, medan behandlingstiderna vid domstolsbehandlingen för närvarande är rätt långa. Förbudet mot medling vid våld i nära relationer ökar avsevärt kostnaderna för aktörerna i straffprocesskedjan när ärenden överförs till straffprocessen för behandling.

Det är också möjligt att behandlingen av våld i nära relationer inte framskrider i straffprocessen, varvid offret kan uppleva att han eller hon inte alls får någon rättvisa i ärendet. Å andra sidan kan den föreslagna ändringen försämrade offrets situation trots att ärendet framskrider inom en straffprocess, om påföljden är en bötesdom först efter en rätt lång tid och om konflikten inte kan behandlas inom andra stödtjänster.

Alternativa handlingsvägar. I samband med beredningen av propositionen har det som ett alternativ övervägts att endast åklagaren får ta initiativ till medling i mål som gäller våldsbrott i nära relationer efter det att förundersökningen har slutförts. Enligt den gällande medlingslagen har polisen och åklagaren initiativrätt och polisen tar så gott som 90 procent av initiativen.

Betänkande LaUB 10/2024 rd

Även om en begränsning av initiativrätten till enbart åklagaren sannolikt sammantaget minskar medlingsinitiativen vid våld i nära relationer, antas antalet medlingsinitiativ som åklagaren tar öka jämfört med nuläget. Även om initiativrätten begränsas enbart till åklagaren, förblir det tillåtet att medla vid våld i nära relationer. Begränsningen av initiativrätten till åklagaren leder också till att parterna kan komma överens om medling i ett mycket senare skede av straffprocessen än för närvarande. Detta innebär att en av fördelarna med medlingen — snabbheten — går förlorad.

Det har också övervägts att medlingen vid våld i nära relationer skulle överföras till allmänna domstolar. Detta tillgodoser dock inte behovet av att säkerställa att offret deltar frivilligt i medlingen, eftersom bedömningen av frivilligheten endast överförs från en aktör till en annan. Inte heller i denna modell uppnås en av fördelarna med medling, dvs. snabbheten. Dessutom kan en överföring av medlingen till domstolarna fördunkla bilden av medling enligt medlingslagen, eftersom medlingen enligt medlingslagen uttryckligen handlar om konfliktlösning utanför det straffrättsliga systemet.

Dessutom har man som alternativ till ett förbud mot medling övervägt att ändra förundersökningslagen, lagen om rättegång i brottmål och strafflagen på så sätt att förlikning inte påverkar straffprocessen då det handlar om vissa brott i nära relationer (se RP, s. 44). Dessa bestämmelser är dock allmänna och innehåller inga brottslagsspecifika tillämpningskriterier. Därför kan det inte anses motiverat att särbehandla våld i nära relationer i de allmänna lagarna.

Det har också föreslagits att man borde utveckla lagstiftningen och praxisen i anslutning till medling i stället för att förbjuda medling vid våld i nära relationer. Sådana åtgärder medför dock inte någon tillräcklig förändring jämfört med nuläget.

Utskottets slutsatser. Sammantaget har lagutskottet beslutat tillstyrka propositionen. Lagutskottet anser att de ovan beskrivna alternativa handlingsvägarna inte i tillräcklig utsträckning uppfyller de syften som ligger bakom propositionen. Också arbetslivs- och jämställdhetsutskottet har i sitt utlåtande (AjUU 13/2024 rd) ställt sig bakom propositionens syften.

Lagutskottet instämmer i arbetslivs- och jämställdhetsutskottets uppfattning om att slopandet av medling vid våld i nära relationer sänder ett tydligt budskap om hur klandervärt våld i nära relationer och våld mot kvinnor är. Våld i nära relationer är ett allvarligt och mycket allmänt problem i Finland och det riktar sig oftast mot kvinnor (se RP, s. 8). Våld i nära relationer är synnerligen klandervärt, eftersom det riktar sig mot en närstående som ofta på något sätt är beroende av gärningsmannen. Synnerligen klandervärt våld i nära relationer illustreras också exempelvis av att även lindrig misshandel av en närstående omfattas av allmänt åtal (se LaUB 21/2010 rd, s. 2).

I Finland har man inte lyckats bekämpa våld i nära relationer och våld mot kvinnor i tillräcklig utsträckning. Utskottet anser att förbudet mot medling vid våld i nära relationer är ett sätt att försöka förbättra situationen.

Medlingsförbudets tillämpningsområde

Enligt den föreslagna 3 a § i medlingslagen får medling inte ske i sådana uppsåtliga brott som riktar mot sådana närstående till den misstänkte som räknas upp i paragrafen. I bestämmelsen

Betänkande LaUB 10/2024 rd

nämns brott som innefattar våld i allmänhet samt dessutom uttryckligen ett antal brott som omfattas av medlingsförbudet.

Utskottet har särskilt bedömt om medling vid våld i nära relationer med avvikelse från propositionen bör tillåtas vid lindriga brott, såsom lindrig misshandel (21 kap. 7 § i strafflagen). Vid bedömningen har utskottet beaktat bland annat de ovan beskrivna positiva aspekterna av medling och kritiken mot förbudet mot medling vid våld i nära relationer. Resultatet av denna bedömning är dock att utskottet anser det motiverat att inte avgränsa förbudet mot medling till endast brott med strängare straff, eftersom allt våld i nära relationer bör betraktas som allvarligt och också brott med lindrigare straff kan vara förenade med risk för att offret pressas till medling.

Enligt den föreslagna 3 a § definieras den nära relationen mellan den brottsmisstänkte och brotts-offret genom en hänvisning till 21 kap. 16 § 1 mom. 2 punkten i strafflagen, som gäller åklagarens åtalsrätt i fall av lindrig misshandel. I princip får åklagaren väcka åtal för lindrig misshandel enbart om målsäganden anmäler brottet till åtal. Enligt 21 kap. 16 § 1 mom. 2 punkten i strafflagen får åklagaren dock väcka åtal för lindrig misshandel också om gärningen har riktat sig mot gärningsmannens make eller tidigare make, syskon, släkting i rakt upp- eller nedstigande led eller den som har eller har haft gemensamt hushåll med gärningsmannen, eller mot någon annan person som annars är eller har varit närstående till gärningsmannen på grund av ett med dessa jämförbart personligt förhållande.

Kritiken mot medling vid våld i nära relationer har framför allt riktats mot våld i parrelationer, men också i andra nära personrelationer än parrelationer kan det finnas risk för att offret samtycker till medling under påtryckningar eller hot. Därför anser utskottet det motiverat att den personkrets som omfattas av förbudet mot medling vid våld i nära relationer också omfattar andra nära relationer än parrelationer. Utskottet anser också att den personkrets som omfattas av 3 a § i medlingslagen motsvarar den som omfattas av 21 kap. 16 § 1 mom. 2 punkten i strafflagen, eftersom båda grundar sig på målet att beakta särdragen hos gärningsmannens våld mot en närstående. Också i förarbetena till ändringen av 21 kap. 16 § i strafflagen identifierades till exempel att offrets sårbarhet och beroendeställning i förhållande till förövaren och gärningsmannens möjlighet att utöva påtryckningar mot offret var problematiska (se RP 78/2010 rd, sid. 11 och 14).

Minderåriga

Enligt propositionen kan ett förbud mot medling vid våld i nära relationer ha negativa konsekvenser för barnen (s. 38 och 39).

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet har uttryckt sin oro över propositionens eventuella negativa konsekvenser för barnen och anser det vara viktigt att lagutskottet fäster uppmärksamhet vid dessa konsekvenser och bedömer propositionen i relation till FN:s konvention om barnets rättigheter (FördrS 59/1991) när det är fråga om barn som gärningsman (se AjUU 13/2024 rd, s. 3).

Också vid lagutskottets sakkunnigutfrågning har det uttryckts oro över propositionens eventuella negativa konsekvenser för barnen.

Betänkande LaUB 10/2024 rd

Konsekvenser för barnen i olika konstellationer av våld i nära relationer. Konsekvenserna för barnen av den föreslagna ändringen kan granskas närmare i följande konstellationer.

Våld mellan föräldrar eller vårdnadshavare inverkar alltid negativt på barn som är tvungna att iaktta och se sådant våld, även om våldet inte riktas direkt mot barnet. Med tanke på barnens utveckling och framtid är det viktigt att en konflikt mellan föräldrarna behandlas och avgörs så snart som möjligt, eftersom föräldraskapet fortsätter och det kan försvåra det gemensamma föräldraskapet och inverka negativt på förhållandet mellan föräldern och barnet om konflikten inte behandlas.

Ett förbud mot medling mellan föräldrar kan ha negativa konsekvenser för barnens välfärd, eftersom föräldrarna i fortsättningen har färre möjligheter än för närvarande att behandla sina inbördes relationer. Behandlingen av ett ärende i en straffprocess undanröjer inte nödvändigtvis konflikten mellan föräldrarna, utan den kan till och med tillspetsa och förlänga den. Ärendet går inte heller nödvändigtvis vidare i straffprocessen utan det kanske lämnas obehandlat.

När det är fråga om våld riktat mot ett barn av en vuxen närstående, såsom en förälder eller vårdnadshavare, föreligger redan från början en klar maktkonstellation, eftersom barnet i allmänhet på många sätt är beroende av den närstående vuxna och har en underordnad ställning till den vuxna. Det handlar alltså inte om jämlika parter, och det är inte säkert att barnet vågar uttrycka sin verkliga vilja. Även om medlingen enligt 2 § i medlingslagen förutsätter ett personligt och frivilligt samtycke av minderåriga, kan det vara svårt att försäkra sig om frivilligheten. Genom att förbjuda medling vid våld i nära relationer i sådana fall kan en vuxen närstående inte längre med hjälp av sin maktposition utöva påtryckning på barnet för få det att samtycka till medling.

När en minderårig har riktat våld mot en vuxen närstående, såsom sin förälder, vårdnadshavare eller far- eller morförälder, avviker konstellationen från det ovan nämnda, eftersom ett minderårigt barn i allmänhet inte har en sådan maktposition i förhållande till en närstående vuxen att det kan pressa den vuxna till att samtycka till medling. Offret har alltså i regel inte samma behov av skydd som i andra situationer med våld i nära relationer. Det föreslagna förbudet mot medling vid våld i nära relationer innebär att man avstår från ett sätt att vidta andra än rättsliga åtgärder, och att barn och närstående vuxna har tillgång till färre tjänster där våld i nära relationer kan behandlas. Ett våldsbrott som en minderårig riktar mot en närstående kan föras till domstol, men förundersökningen kan begränsas eller beslut om åtal eftergift fattas till exempel på grund av att gärningsmannen är en ung person.

När det är fråga om våld mellan minderåriga syskon kan den misstänkte samt den misstänktes och offrets gemensamma närstående utöva påtryckning mot barnen att samtycka till medling till exempel för att skydda familjens andra barn mot en straffprocess. Det föreslagna förbudet undanröjer möjligheten till sådan påtryckning. Å andra sidan framskrider sådana ärenden inte heller nödvändigtvis i straffprocessen, så konflikterna mellan syskon kan bli obehandlade och fortgå.

Våld kan, på samma sätt som i parrelationer mellan vuxna, förekomma mellan minderåriga personer som sällskapar. Också i ett sådant förhållande kan det finnas en risk för att den misstänkte försöker utöva påtryckning på offret för att det ska samtycka till medling enligt medlingslagen.

Betänkande LaUB 10/2024 rd

Slopandet av medling vid våld i nära relationer undanröjer denna risk, även om utbudet av tjänster som kan behandla sådana våldsfrågor samtidigt blir mindre.

Utskottet har av social- och hälsovårdsministeriet fått uppgifter om antalet fall av medling vid sådana våldsbrott i nära relationer där en minderårig har varit part. Uppgifterna gäller 13 medlingsbyråer (det totala antalet medlingsbyråer är 17). Utifrån uppgifterna bedömer utskottet att det under 2019—2022 har ordnats medling i sammanlagt 172 sådana brott i nära relationer som enligt propositionen ska omfattas av förbudet mot medling och där den misstänkte har varit minderårig. En minderårig har varit målsägande i totalt 225 fall. I de våldsbrott i nära relationer där en minderårig har varit misstänkt har medling inletts i cirka 81 procent av fallen och i de fall där en minderårig har varit målsägande har medling inletts i cirka 70 procent av fallen.

I de fall där den misstänkte har varit minderårig är målsäganden i största delen av fallen den misstänktes förälder eller styvmor eller styvfar. I många fall har målsäganden också varit någon annan familjemedlem eller släkting till den misstänkte än en förälder, en styvmor eller styvfar eller ett syskon. Oftast har det varit fråga om misshandel, men också lindrig misshandel har förekommit.

I de fall där en minderårig har varit målsägande är den misstänkte i den största delen av fallen den målsägandes förälder eller styvmor eller styvfar. Också i dessa fall har antalet misshandelsfall varit störst, men det har också förekommit bland annat lindrig misshandel och olaga hot.

I praktiken har man tagit upp till medling mycket få fall med våld i nära relationer där minderåriga syskon varit misstänkta och offer.

Relationen till FN:s konvention om barnets rättigheter I artikel 19 i FN:s konvention om barnets rättigheter skyddas varje minderårig som vårdas av en förälder eller någon annan mot våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande.

Enligt artikel 40.3 b i konventionen om barnets rättigheter ska konventionsstaterna söka främja införandet av lagar och förfaranden samt upprättandet av myndigheter och institutioner som är speciellt anpassade för barn som misstänks eller åtalas för eller befinns skyldiga till att ha begått brott och de ska särskilt vidta åtgärder, då så är lämpligt och önskvärt, för behandling utan domstolsförfarande av dessa barn, under förutsättning att de mänskliga rättigheterna och rättsskyddet till fullo respekteras.

Enligt FN:s kommitté för barnets rättigheter, som övervakar konventionens genomförande, har det visat sig vara skadligt för barn att hamna i straffrättsystemet och deras möjligheter att bli ansvariga vuxna begränsas av det. När det är fråga om minderåriga förövare av våld bör man enligt kommittén beakta deras särskilda rättsliga ställning som minderåriga när man bedömer vilka åtgärder som ska vidtas i ärendet. Rättsliga förfaranden måste vara en sista utväg när det gäller att utreda minderåriga förbrytare.

FN:s kommitté för barnets rättigheter rekommenderade i sina senaste slutsatser om Finland från 2023 att man aktivt bör främja åtgärder utanför domstol som riktar sig till barn som anklagats för brott, såsom alternativa tvistlösningsförfaranden, medling, rådgivning och terapijänster. Dessutom har kommittén rekommenderat Finland att intensifiera stödet till familjer, såsom medlings-

Betänkande LaUB 10/2024 rd

tjänster vid upplösning av äktenskap och samboförhållanden, samt att vid behov ge barn råd och traumatiskt stöd. Kommittén har också uttryckt oro över att det inte riktats tillräckliga resurser för att ordna tillgången till socialservice och socialmyndigheter när det gäller frågor som rör utnyttjande av barn och våld i hemmet.

Utskottets slutsatser. Våld mot minderåriga i nära relationer kränker flera av de grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter som tryggas för barn, såsom rätten till hälsa, integritetsskydd, skydd, utveckling och skydd mot alla former av försumlig behandling. En minderårig befinner sig i en särskilt utsatt ställning i förhållande till en nära vuxen som riktar våld mot barnet. Det finns en risk för att den misstänkte eller en närstående till parterna försöker utöva påtryckning mot ett minderårigt offer för medling. Slopandet av medling vid våld i nära relationer på det sätt som föreslås i propositionen undanröjer denna risk, vilket är förenligt med propositionens syften. Förbudet mot medling vid våld mot barn och unga som begås av vuxna signalerar att våld mot minderåriga är ett allvarligt brott. Utskottet anser därför att det som föreslås i propositionen är motiverat till denna del.

När en minderårig har riktat våld mot en nära vuxen, såsom sin förälder, har den minderårige i allmänhet inte en sådan maktposition i förhållande till den vuxna att han eller hon förmår pressa offret till att samtycka till medling mot sin vilja. I sådana situationer finns det således inget särskilt behov av att skydda offret mot eventuella påtryckningar i anslutning till medling på det sätt som föreslås i propositionen. Trots detta leder den föreslagna ändringen till att medling inte i fortsättningen kan ske vid lindrig misshandel som en minderårig person riktat mot sin förälder eller någon annan nära vuxen. Detta innebär att man avstår från ett sätt att vidta andra än rättsliga åtgärder i en situation där den misstänkte är minderårig. Utskottet anser att en sådan ändring är en försämring när det gäller barnets rättigheter och att den därmed är problematisk särskilt när det är fråga om lindrigt våld.

Sammantaget anser lagutskottet att medling enligt medlingslagen inte bör förbjudas när det är fråga om en gärning för vilken straffet är lindrigt och som en minderårig riktat mot sin vårdnadshavare eller släkting. Därför föreslår utskottet på det sätt som framgår närmare nedan ett undantag från förbudet mot medling vid våld i nära relationer. Undantaget gör det möjligt att även i fortsättningen behandla lindrigt våld som en minderårig misstänkt riktat mot sin vårdnadshavare eller släkting i ett reparativt förfarande utanför domstol, det vill säga genom medling enligt medlingslagen.

Det undantag som utskottet föreslår möjliggör också medling vid våld mellan minderåriga syskon. Utskottet anser att detta är motiverat av konsekvensskäl. Medling har i praktiken förekommit mycket sällan vid våld mellan minderåriga syskon, vilket innebär att de praktiska konsekvenserna av att fortsätta medlingen är små.

Undantaget omfattar inte relationer mellan sällskapande, dvs. det möjliggör inte medling vid brott som en minderårig misstänkt har riktat mot sin partner. I sådana situationer finns det en risk för att den misstänkte pressar offret till att samtycka till medling. Dessutom har kritiken mot medling i nära relationer framför allt gällt medling vid våld i parrelationer, och därför är det motiverat att förbudet mot medling också gäller till exempel våld i parrelationer mellan minderåriga.

Betänkande LaUB 10/2024 rd

Enligt den ovannämnda riktgivande bedömningen från social- och hälsovårdsministeriet har en minderårig 2019—2022 vid 13 medlingsbyråer varit misstänkt i sammanlagt 172 fall av medling vid brott som riktats mot en minderårigs närstående. Av dessa handlar cirka 24 procent, dvs. 41 fall, om att en minderårig misstänkts för lindrig misshandel av en släkting. På grundval av detta kan man anta att det under ett år har förekommit cirka 13 sådana fall vid alla medlingsbyråer. Av fallen där en minderårig varit misstänkt har i genomsnitt 81 procent lett till förlikning. På grundval av detta kan man uppskatta att förlikning årligen kan nås i cirka 11 fall av de 13 ovannämnda fallen.

Av de fall av lindrig misshandel i nära relationer i vilka förlikning enligt medlingslagen uppnåtts åren 2019—2022, hade förundersökningen begränsats utifrån skälighetsgrunden i omkring 44 procent av fallen. Dessutom hade man i cirka 23 procent av fallen utifrån skälighetsgrunden beslutat om åtalseftergift efter förlikning enligt medlingslagen. Om man antar att andelarna är de samma också i sådana fall där den misstänkte har varit minderårig och brottet riktat sig mot hans eller hennes vårdnadshavare eller släkting, kan man uppskatta att en överenskommelse enligt förlikningslagen leder till att förundersökningen begränsas eller att åtalseftergift meddelas i cirka sju fall per år.

På det sätt som förutsätts i FN:s konvention om barnets rättigheter ska minderåriga misstänkta rättsskydd tillgodoses vid medling. Till denna del finns det redan flera betydelsefulla bestämmelser i den gällande lagstiftningen. I medlingslagen föreskrivs bland annat om anlitan av ett bi-träde eller en stödperson vid medlingsmöten samt om en minderårig parts möjlighet att få stöd av sin vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare (18 §). Det föreskrivs också om avbrytande av medling i medlingslagen (19 §). Medlingen ska avbrytas bland annat om en part återtar sitt samtycke eller om fortsatt medling uppenbart strider mot en minderårig parts intresse.

De bestämmelser som tryggar ställningen vid förundersökning och rättegång för misstänkta under 18 år är också viktiga. I förundersökningslagen föreskrivs det om förordnande av en intressebevakare för förundersökning och om förordnande av en försvarare (4 kap. 8 och 10 §). Dessutom innehåller lagen om rättegång i brottmål bestämmelser om bland annat förordnande av försvarare på tjänstens vägnar för misstänkta under 18 år (2 kap. 1 § 3 mom. 2 punkten).

Ekonomiska konsekvenser

Slopandet av medling vid våld i nära relationer bedöms öka polisens, åklagarens och domstolarnas arbetsbörda (se RP, s. 31—36). Kostnaderna för polisen uppskattas öka med cirka 1 miljon euro, kostnaderna för åklagaren med cirka 477 000 euro och kostnaderna för tingsrätterna med cirka 1 770 000 euro. Kostnaderna beräknas således stiga med sammanlagt 3,25 miljoner euro. Beräkningen baserar sig på hur mycket man vid lindrig misshandel och misshandel i grundformen i nära relationer, i vilka förlikning har uppnåtts enligt medlingslagen, har beslutat sig för att begränsa förundersökningen eller fatta beslut om åtalseftergift på skälighetsgrunden. I fortsättningen antas sådana fall framskrida i straffprocessen.

Beräkningen är dock förenad med olika osäkerhetsfaktorer. Av propositionen framgår också att det inte föreslås några ändringar i det nuvarande anslaget på cirka 1 miljon euro för medling, vilket innebär att anslaget i fortsättningen kan användas för medling i andra brott än våldsbrott i nära

Betänkande LaUB 10/2024 rd

relationer. Enligt propositionen kan detta bedömas spara in på kostnaderna för polisen, åklagaren och domstolarna (s. 33, 35 och 36).

Kostnaderna för slopandet av medling vid våld i nära relationer har beaktats i budgetpropositionen för 2025 (RP 109/2024 rd) så att polisen anvisas 589 000 euro, åklagarväsendet 266 000 euro och domstolarna 1 045 000 euro. Differensen, 1,35 miljoner euro, ska enligt propositionen finansieras med polisens, åklagarmyndighetens och domstolarnas existerande resurser och genom att den ökade medlingen vid andra brott än våldsbrott i nära relationer medför att polisens, åklagarmyndighetens och domstolarnas kostnader minskar (se RP, s. 31 och 32).

I regeringens proposition om komplettering av budgetpropositionen för 2025 (RP 191/2024 rd) föreslås det att domstolarna ska tilldelas tilläggsfinansiering på 725 000 euro och åklagarmyndigheten tilläggsfinansiering på 211 000 euro för förbudet mot medling vid våld i nära relationer. Genom dessa tillägg täcks domstolarnas och åklagarmyndigheternas behov av tilläggsanslag för förbudet mot medling vid våld i nära relationer fullt ut.

Lagutskottet anser att det är nödvändigt att fullt ut täcka domstolarnas och åklagarmyndigheternas behov av tilläggsanslag med beaktande av finansieringsunderskottet hos aktörerna inom rättsvården när det gäller skötseln av de nuvarande uppgifterna. Utskottet hänvisar till vad det framfört om tryggheten av rättsvårdens verksamhetsförutsättningar i sitt betänkande om redogörelsen för rättsvården och sina utlåtanden om budgetpropositioner och planen för de offentliga finanserna (se LaUB 31/2022 rd samt bl.a. LaUU 17/2024 rd, LaUU 11/2024 rd och LaUU 14/2023 rd).

Lagutskottet har ovan föreslagit ett undantag från förbudet mot medling vid våld i nära relationer. Undantaget gäller brott som en minderårig misstänkt har riktat mot sin vårdnadshavare eller släkting och för vilket det föreskrivna strängaste straffet är böter. Undantaget minskar myndigheternas behov av tilläggsanslag, eftersom antalet fall som överförs till tingsrätterna enligt det som framförts ovan kommer att bli uppskattningsvis sju fall mindre än vad som bedömts i propositionen. Utifrån detta kan det uppskattas att åklagarmyndigheternas kostnader minskar med 3 682 euro och domstolarnas kostnader minskar med 13 636 euro jämfört med vad som uppskattas i propositionen.

Med beaktande av det undantag som lagutskottet föreslår medför propositionen därför kostnader för justitieministeriets förvaltningsområde enligt följande:

- 25.10.03 (domstolarna) 1 756 364 euro
- 25.30.01 (åklagarmyndigheterna) 473 318 euro.

I den kompletterande budgetpropositionen föreslås inget tillägg i polisens anslag för förbudet mot medling vid våld i nära relationer. Det föreslås således inte att de kostnader som polisen orsakas ska ersättas till fullt belopp. Lagutskottets förslag om undantag från förbudet mot medling i fråga om minderåriga misstänkta behöver därmed inte beaktas i de anslag som föreslås för polisen. Eftersom de anslag som föreslås för polisen inte täcker de faktiska kostnaderna, är det i fortsättningen nödvändigt att följa om de räcker till.

Övriga stödåtgärder och servicehandledning

Stödåtgärder. Som en följd av de föreslagna ändringarna upphör en tjänst som är avsedd för parterna i våldsbrott i nära relationer, vilket ökar efterfrågan på andra tjänster av motsvarande slag (se även RP, s. 32). Enligt 11 § 5 punkten i socialvårdslagen (1301/2014) ska socialservice ordnas för stödbehov på grund av närstående- och familjevåld samt annat våld eller utnyttjande eller annan illabehandling och stödbehoven för våldsoffret kunde behandlas till exempel i missbruks- och mentalvårdsservicen eller i mentalvårdsarbetet inom hälso- och sjukvården. I socialvården finns det dock inte någon tjänst som motsvarar medling som är avsedd för bägge parter i en nära relation. Därför försvagas möjligheten att behandla våld i nära relationer i tjänster som tillhandahålls av det allmänna för till exempel par som inte har barn eller par som har barn som redan är vuxna.

I det fallet att parterna i en nära relation har barn, kan våldet behandlas som en del av andra stödbehov, till exempel i familjearbete, familjesocialarbete, rådgivning i uppfostrings- och familjefrågor och familjerättsliga frågor och tjänster som ordnas med stöd av barnskyddslagen (417/2007). I dessa tjänster kan konsekvenserna av förbudet mot medling vid våld i nära relationer synas på så sätt att det i dessa finns ett större behov än för närvarande att föra diskussioner med ett mål om att minska konflikten mellan parterna. Därtill ges parterapi i hälsovården som ett komplement till annan vård i situationer där det är till nytta i vården av patienten. Behovet av parterapi kan öka i och med ett förbud mot medling vid våld i nära relationer (se RP, s. 32—33).

Välfärdsområdena är skyldiga att ordna ovannämnda tjänster enligt klienternas stödbehov. Enligt uppgift kan det dock i praktiken finnas stora skillnader i tillgången till tjänster i olika välfärdsområden.

Organisationerna tillhandahåller veterligen inte tjänster för konfliktlösning som riktar sig till båda parterna i en nära relation. De erbjuder dock olika stödtjänster för offer för våld i nära relationer. Dessutom erbjuder många lokala organisationer även tjänster för förövare av våld, men tjänster som uttryckligen är avsedda för förövare är inte tillgängliga i hela landet annat än på distans.

Servicehandledning. Medling enligt medlingslagen är en tjänst som ska tillhandahållas i hela landet och inom vilken både offer och misstänkta för närvarande hänvisas till tjänster för arbete mot våld. Medlingsbyråerna har omfattande samarbetsnätverk och uppgifter om de lokala och nationella tjänsterna. Enligt utredning till utskottet kan servicehandledningen försvagas till denna del i och med att medling vid våld i nära relationer slopas.

Servicebehovet kan framkomma till exempel i samband med ett besök hos social- eller hälsovården. Dessutom ger till exempel skyddshemmen eller telefontjänsten Nollinjen vid behov kunderna råd om tillgängliga tjänster. Förundersökningsmyndigheten ska dessutom på det sätt som närmare föreskrivs i förundersökningslagen underrätta målsäganden om bland annat tillgängliga stödtjänster. Det har dock inte föreskrivits någon skyldighet för förundersökningsmyndigheten att hänvisa den misstänkte till tjänster. Utskottet betonar därför att det i fortsättningen blir allt viktigare att polisen hänvisar parterna till tjänsterna.

Betänkande LaUB 10/2024 rd

Tryggande av stödåtgärder och servicehandledning. Enligt utredning till utskottet håller man på att skära ned finansieringen av Brottsofferjouren, även om den planerade nedskärningen i finansieringen har minskat betydligt jämfört med tidigare planer. Också till exempel finansieringen till organisationer från Social- och hälsoorganisationernas understödscentral kommer att minska under de kommande åren, men det är ännu inte känt hur nedskärningarna kommer att riktas. Det är positivt att den tidigare planerade nedskärningen av finansieringen av Nollinjen och Kvinnolinjen har slopats helt och hållet.

Enligt utredning varken pågår eller planeras några reformer av tjänster som uttryckligen gäller stödbehovet till följd av våld i nära relationer, även om det vid välfärdsområdena och organisationerna kan pågå olika projekt för att utveckla arbetet mot våld. Enligt regeringsprogrammet ska regeringen dock bedöma om det finns ett behov av lagstiftning som förpliktigar kommunerna och välfärdsområdena att stärka strukturerna för förebyggande och motverkande av våld. Detta arbete pågår för närvarande, men det är inte direkt kopplat till utvecklingen av tjänster utan till stärkandet av strukturerna för förebyggande av våld och multiprofessionellt samarbete. Eventuell lagstiftning på området kan dock indirekt stärka tjänsterna, eftersom man genom att så smidigt som möjligt samordna arbetet mot våld och samarbetet mellan de olika aktörerna kan erbjuda kunden de tjänster som han eller hon behöver bättre än för närvarande.

En revidering av barnskyddslagstiftningen är för närvarande i beredningsskedet. Avsikten med revideringen är bland annat att utreda hur vård- och rehabiliteringskedjan för grovt våldsamma unga fungerar. Dessutom bereds författningsändringar för att inrätta en integrerad och sluten rehabilitering för minderåriga unga. Tjänsten skulle vara avsedd för grovt våldsamma barn med allvarliga missbruksproblem som begår brott. Revideringen har betydelse också för barn som utövar våld i nära relationer.

Mot bakgrund av det som sägs ovan anser lagutskottet att det är nödvändigt att man vid slopandet av medlingen vid våld i nära relationer fäster särskild uppmärksamhet vid tryggandet av tillräckliga stödtjänster och servicehandledning och vidtar omedelbara åtgärder för att stärka stödtjänsterna och servicehandledningen och för att tilldela dem resurser. Det är särskilt viktigt att utveckla tjänsterna för förövare av våld. Utskottet påpekar också att det med tanke på barnets bästa och barnets rättigheter är viktigt att föräldrarna och familjerna när de avstår från medling vid våld i nära relationer har tillgång till andra stödtjänster för att det ska gå att så snabbt som möjligt behandla och lösa konflikter mellan föräldrarna. Också arbetslivs- och jämställdhetsutskottet har i sitt utlåtande om propositionen ansett att stödtjänsterna och hänvisningen till dem måste utvecklas målmedvetet (AjUU 13/2024 rd, s. 3). Lagutskottet föreslår att riksdagen godkänner ett uttalande om saken (*Utskottets förslag till utlåtande 1*).

Det är också viktigt att man följer hur reformen fungerar bland annat med tanke på vilka konsekvenserna av slopandet av medling vid våld i nära relationer blir i praktiken för stödet och hjälpen till offer och misstänkta.

Betänkande LaUB 10/2024 rd

Verkställighet och uppföljning

Utifrån det som sägs ovan anser lagutskottet att det är nödvändigt att man noggrant följer hur förbudet mot medling vid våld i nära relationer tillämpas och fungerar samt vilka konsekvenser det har samt att en utredning om saken ska lämnas till lagutskottet före utgången av 2028.

Man ska bland annat följa vilka konsekvenser förbudet mot medling vid våld i nära relationer har för offrens ställning och offrens erfarenheter av lagändringen, exempelvis hurdana erfarenheter de har av straffprocessen jämfört med medlingen. Det är också nödvändigt att följa upp om de tjänster som erbjuds dem som är misstänkta eller offer för våldsbrott i nära relationer räcker till, om tillgången till tjänsterna sker på lika villkor och om resurserna är tillräckliga samt hur hänvisandet till tjänsterna genomförs i praktiken. Konsekvenserna för barnen ska också följas. Man ska också följa de förändringar som i olika skeden av straffprocessen sker i behandlingen och volymen på handläggningen av våldsbrott i nära relationer samt följa upp om de anslag som anvisats polisen, åklagarna och domstolarna är tillräckliga.

Även efter lagändringen är det möjligt med medling vid våld i nära relationer på något annat sätt än genom ett förfarande enligt medlingslagen. Det är viktigt att man följer hur lagändringen påverkar också dessa medlingar samt myndighetspraxis i fråga om dem och hur ärendena framskrider i straffprocessen.

Utskottet föreslår att riksdagen godkänner ett uttalande om saken (*Utskottets förslag till uttalande 2*).

DETALJMOTIVERING

Lagen om ändring av lagen om medling vid brott och i vissa tvister

3 a §. Begränsningar som gäller medling vid brott mot närstående. I paragrafen föreskrivs det om begränsningar som gäller medling vid brott mot närstående.

Enligt *1 mom.* får medling inte ske i följande uppsåtliga brott mot en närstående till den misstänkte: 1) brott som innefattar våld, 2) sexualbrott enligt 20 kap. i strafflagen, 3) brott mot liv och hälsa enligt 21 kap. i strafflagen, 4) frihetsberövande enligt 25 kap. 1 § i strafflagen eller grovt frihetsberövande enligt 2 §, människohandel enligt 3 §, grov människohandel enligt 3 a §, olaga hot enligt 7 §, olaga förföljelse enligt 7 a § eller olaga tvång enligt 8 § i det kapitlet, 5) rån enligt 31 kap. 1 § i strafflagen eller grovt rån enligt 2 § i det kapitlet. Medlingsförbudet gäller också försök till ovan nämnda brott, om försök är straffbart (2 mom.).

Begreppet våld eller våld i nära relationer är inte entydigt, och i propositionen har våld i nära relationer granskats som ett fenomen i vid bemärkelse. Med beaktande av dessa omständigheter anser lagutskottet att det med tanke på förutsägbarheten i och den enhetliga tillämpningen av regleringen är viktigt att lagen innehåller en förteckning över de brottsrubriceringar som förbudet mot medling vid våld i nära relationer gäller. Utskottet har ingenting att anmärka på de brottsrubriceringar som bestämmelsen omfattar.

Betänkande LaUB 10/2024 rd

Uttrycket ”brott som innefattar våld” i 1 mom. 1 punkten överlappar delvis de typer av brott som specificeras i momentets senare punkter. Även om en del av de brott som omfattas av medlingsförbudet kan innefatta våld, kan rekvisitet för dem uppfyllas också utan användning av våld (t.ex. våldtäkt eller rån). Dessutom kan till exempel förföljelse av en tidigare make betraktas som en rätt typisk form av exempelvis våld i nära relationer, även om egentligt våld inte ingår i gärningen. Brott som innefattar våld nämns dock uttryckligen i 3 a § 1 mom. 1 punkten för att bestämmelserna i lagen om medling automatiskt ska motsvara eventuella framtida ändringar i strafflagen, dvs. det ska vara förbjudet att medla i alla brott som innefattar våld, om brottet riktar sig mot en närstående till den misstänkte. Lagutskottet anser att den lösning som valts i propositionen är godtagbar, även om det av denna lagtekniska lösning följer att de brott som räknas upp i det föreslagna 3 a § 1 mom. delvis överlappar varandra. Utskottet påpekar dessutom att uttrycket ”brott som innefattar våld” också används i den gällande medlingslagen (13 § 2 mom.) och att det enligt uppgift inte har funnits några tolkningsproblem vid tillämpningen av den.

Det föreslagna 3 mom. i paragrafen innehåller ett undantag som gäller målsägandebrott i fråga om förbudet mot medling vid brott som riktat sig mot en närstående. Utskottet anser det i princip motiverat att förbudet mot medling vid våld i nära relationer inte gäller målsägandebrott. När det gäller målsägandebrott kan påtryckning förekomma redan i ett skede som leder till att offret inte anmäler brottet till åtal.

Med hänvisning till det som sägs ovan i lagutskottets överväganden föreslår lagutskottet att momentet kompletteras med ett undantag enligt vilket medling får ske i fråga om brott som riktar sig mot en minderårig misstänkts vårdnadshavare eller släkting och det för brottet inte har föreskrivits strängare straff än böter. Av tydlighetsskäl är det befogat att lagtekniskt dela upp momentet så att 1 punkten gäller målsägandebrott och 2 punkten brott där den misstänkte är minderårig.

Det undantag som avses i momentets 2 punkt möjliggör medling när det är fråga om lindrigt brott som en minderårig riktar mot sin vårdnadshavare, förälder, far- eller morförälder, syskon eller någon annan släkting. Av konsekvensskäl gäller undantaget en gärning som en minderårig riktar mot ett syskon eller någon annan släkting, såsom en kusin, oberoende av deras ålder. Ett syskon eller någon annan släkting kan alltså vara minderårig eller ha uppnått myndighetsåldern. Utskottet betonar dock att man vid bedömningen av medling vid våld även i fortsättningen alltid omsorgsfullt ska utreda om de allmänna förutsättningarna för medling enligt 2 § i medlingslagen uppfylls, att det inte i bakgrunden finns påtryckning och att brottet inte är förknippat med till exempel hedersrelaterat våld. Det är därför viktigt att medlingsbyrån noggrant försöker försäkra sig om ovannämnda omständigheter, särskilt när offret är minderårigt.

Med hänvisning till de grunder som nämns i utskottets överväganden omfattar undantaget inte relationer mellan sällskapande, dvs. det möjliggör inte medling vid brott som en minderårig misstänkt har riktat mot sin partner.

Undantaget gäller i praktiken endast lindrig misshandel, eftersom det för andra brott vars medling är förbjuden enligt det föreslagna 3 a § 1 mom. har föreskrivits strängare straff än enbart bötesstraff.

Betänkande LaUB 10/2024 rd

13 §. Initiativ till medling. Enligt 2 mom. i den gällande paragrafen får endast polis- eller åklagarmyndigheten ta initiativ till medling när det rör sig om ett brott som innefattar våld och som riktat sig mot den misstänktes make, maka, barn eller förälder eller mot någon annan som på liknande sätt är närstående till den misstänkte. I propositionen föreslås det att momentet upphävs som onödigt, eftersom medling vid sådana brott föreslås vara helt förbjuden enligt 3 a §.

Utskottet föreslår ovan att ett undantag som gäller minderåriga misstänkta för brott fogas till 3 a § 3 mom., vilket möjliggör medling när det är fråga om ett lindrigt brott som en minderårig riktar mot sin vårdnadshavare eller släkting. I sådana fall är det motiverat att polis- och åklagarmyndigheterna även i fortsättningen har initiativrätt att inleda medling. Därför är det nödvändigt att behålla 2 mom. med de ändringar som utskottet föreslår för sådana fall. *Ingressen* behöver därför ändras.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Lagutskottets förslag till beslut:

Riksdagen godkänner lagförslaget i proposition RP 130/2024 rd med ändringar. (Utskottets ändringsförslag)

Riksdagen godkänner två uttalanden. (Utskottets förslag till uttalanden)

Utskottets ändringsförslag

Lag

om ändring av lagen om medling vid brott och i vissa tvister

I enlighet med riksdagens beslut
~~upphävs i lagen om medling vid brott och i vissa tvister (1015/2005) 13 § 2 mom.,~~
~~ändras i lagen om medling vid brott och i vissa tvister (1015/2005) 12 § 3 mom. och 13 § 2 och~~
3 mom., av dem 12 § 3 mom. sådant det lyder i lag 680/2015, samt
fogas till lagen en ny 3 a § som följer:

3 a §

Begränsningar som gäller medling vid brott mot närstående

Medling får inte ske i ett uppsåtligt brott som riktat sig mot en person som avses i 21 kap. 16 § 1 mom. 2 punkten i strafflagen (39/1889) när det är fråga om

- 1) brott som innefattar våld,
- 2) sexualbrott enligt 20 kap. i strafflagen,

Betänkande LaUB 10/2024 rd

- 3) brott mot liv och hälsa enligt 21 kap. i strafflagen,
- 4) frihetsberövande enligt 25 kap. 1 § i strafflagen eller grovt frihetsberövande enligt 2 §, människohandel enligt 3 §, grov människohandel enligt 3 a §, olaga hot enligt 7 §, olaga förföljelse enligt 7 a § eller olaga tvång enligt 8 § i det kapitlet,
- 5) rån enligt 31 kap. 1 § i strafflagen eller grovt rån enligt 2 § i det kapitlet.

Det som föreskrivs i 1 mom. gäller också försök till ett brott som avses i det momentet, om försök är straffbart.

Med avvikelse från vad som föreskrivs i 1 mom. får medling dock ske i fråga om brott, **om där åklagaren inte får väcka åtal för brottet om inte målsäganden anmäler brottet till åtal.**

- 1) åklagaren inte får väcka åtal för brottet om målsäganden inte anmäler brottet till åtal, eller
- 2) brottet har riktat sig mot en minderårig misstänkts vårdnadshavare eller släkting och det för brottet inte har föreskrivits strängare straff än böter.

12 §

Ersättning av statens medel

Institutet för hälsa och välfärd ska betala ersättningen i förskott till de tjänsteleverantörer som avses i 8 § 1 mom. Fördelningen av medlen baseras på invånarantalet i tjänsteleverantörens verksamhetsområde samt områdets areal och brottsligheten där vid utgången av året före det år som föregått finansåret. Invånarantalet baseras på årsstatistiken från befolkningsdatasystemet, arealen på Lantmäteriverkets årsstatistik över arealen på landområden och sötvattensområden och brottsligheten på Statistikcentralens årsstatistik över brott som är straffbara enligt strafflagen och som har kommit till polisens kännedom. Med finansår avses i denna lag det kalenderår som ersättning beviljas för. Institutet för hälsa och välfärd ska genom ett beslut fastställa den slutliga ersättningen till en tjänsteleverantör och den får vara högst lika stor som de faktiska kostnaderna för att ordna medlingsverksamheten.

13 §

Initiativ till medling

När det rör sig om ett brott **enligt 3 a § 3 mom. 2 punkten och som riktat sig mot den misstänktes make, maka, barn eller förälder eller mot någon annan som på liknande sätt är närstående till den misstänkte** får endast polis- eller åklagarmyndigheten ta initiativ till medling.

När en polis- eller åklagarmyndighet bedömer att ett ärende som den handlägger, i enlighet med 3 § 1 mom. är lämpligt för medling ska den upplysa den misstänkte och brottsoffret om möjligheten till medling och hänvisa dem till medling, om det inte är fråga om ett brott som enligt 3 a § inte får medlas. I fråga om minderåriga misstänkta eller brottsoffer ska informationen om möjligheten till medling också lämnas till vårdnadshavarna eller andra lagliga företrädare. När ärendet gäller en omyndigförklarad person som nått myndighetsålder ska informationen lämnas till både den omyndige och dennes intressebevakare.

Betänkande LaUB 10/2024 rd

Denna lag träder i kraft den 20 .

Trots vad som föreskrivs i 3 a § i denna lag får medling ske i ett brott som har riktat sig mot en person som avses i 21 kap. 16 § 1 mom. 2 punkten i strafflagen om initiativet till medling har tagits före ikraftträdandet av denna lag.

Utskottets förslag till uttalanden

1. *Riksdagen förutsätter att regeringen stärker och utvecklar stödet och tjänsterna för föräldrar och familjer samt personer som misstänks för eller är offer för våld i nära relationer samt hänvisandet till dessa tjänster och att regeringen ser till att stödet och tjänsterna för förebyggande och lösning av våld i nära relationer har tillräcklig finansiering.*
2. *Riksdagen förutsätter att regeringen följer hur förbudet mot medling vid våld i nära relationer tillämpas och fungerar samt vilka konsekvenser det har samt lämnar en utredning om saken till lagutskottet före utgången av 2028. Regeringen ska bland annat följa vilka konsekvenser förbudet mot medling vid våld i nära relationer har för offrens ställning och vilka erfarenheter offren har av lagändringen samt hur de tjänster som står till buds för dem som är misstänkta eller offer för våldsbrott i nära relationer räcker till, om dessa tjänster är tillgängliga på lika villkor, om resurserna för tjänsterna räcker till och hur hänvisandet till tjänsterna genomförs i praktiken. Konsekvenserna för barnen ska också följas. Dessutom ska regeringen följa de förändringar som i olika skeden av straffprocessen sker i behandlingen av och volymen på handläggningen av våldsbrott i nära relationer samt följa upp om de anslag som anvisats polisen, åklagarna och domstolarna är tillräckliga. Regeringen ska också följa konsekvenserna för medlingen vid våldsbrott i nära relationer i andra förfaranden än förfaranden enligt medlingslagen samt konsekvenserna för myndighetspraxis i fråga om sådan förlikning och för hur ärendena framskrider i straffprocessen.*

Betänkande LaUB 10/2024 rd

Helsingfors 29.11.2024

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Juho Eerola saf
medlem Alviina Alametsä gröna
medlem Elisa Gebhard sd
medlem Pia Hiltunen sd
medlem Jessi Jokelainen vänst
medlem Aleksi Jäntti saml
medlem Pihla Keto-Huovinen saml
medlem Timo Mehtälä cent
medlem Eemeli Peltonen sd
medlem Susanne Päivärinta saml
medlem Mika Riipi cent
medlem Joakim Vigelius saf
medlem Juha Viitala sd
ersättare Milla Lahdenperä saml.

Sekreterare var

utskottsråd Marja Tuokila
utskottsråd Mikko Monto.